

JULIÀ, Jordi (2016): *Poesia i identitat. Formes de despersonalització en la lírica moderna*. València: Institució Alfons el Magnànim / Diputació de València.

Des de fa ja uns anys, Jordi Julià desplega la seua activitat investigadora amb una atenció preferent a la poesia catalana contemporània. Fruit d'aquest treball són els llibres *Al marge dels versos: estudis sobre la forma i la percepció poètiques* (1999), *El poeta sense qualitats* (2004), *La crítica de Gabriel Ferrater* (2004), *La modernitat del món fungible* (2006), *L'art imaginatiu. Les idees estètiques de Gabriel Ferrater* (2007), *Poètica de l'exili. L'elegia contemporània a la lírica catalana de postguerra* (2011), *L'abrupta llengua. Mercè Rodoreda, una poeta a l'exili* (2013), *L'ofici i el do. Poesia i concepcions estètiques a la literatura catalana d'inicis del nou-cents* (2014) i *Els cants de l'exode. Figuracions poètiques de l'exili republicà de 1939* (2016). Per la diversitat de temes i autors tractats, per la constància i la qualitat dels seus treballs, no resulta arriscat afirmar que el conjunt de la seua tasca hermenèutica conforma la més rellevant aportació a l'estudi de la lírica catalana contemporània en els darrers anys.

El llibre que ara tractem, *Poesia i identitat. Formes de despersonalització en la lírica moderna*, guardonat amb el premi València Alfons el Magnànim de 2016, s'inscriu amb total coherència dintre de la trajectòria de l'autor. Tal com indica el seu títol, el fil conductor dels diferents apartats que el componen és el tema de la identitat en la poesia occidental contemporània. Més en concret, de la crisi del concepte clàssic de la identitat. El tres primers capítols analitzen el context europeu en què aquest tema sorgeix. El quart i darrer se centra més específicament en la lírica catalana contemporània. Però anem a pams.

«Aproximació al subjecte líric modern», el capítol introductor, centra el plantejament bàsic del llibre: l'estudi dels canvis experimentats pel subjecte poètic postromàntic des de mitjan segle XIX fins a mitjan segle XX, tot fent-se ressò dels canvis experimentats pel concepte del subjecte modern en la psicologia i filosofia contemporània. En efecte, en aquest període es consumà el pas de la idea romàntica del creador individualista, genial, inspirat i sincer a una expressió de la subjectivitat dislocada i astuta, que fa ús de tota una sèrie d'estratègies per a amagar-se i alhora manifestar la seua múltiple naturalesa. L'origen d'aquestes transformacions tan radicals en el món de l'art i de la cultura en general cal buscar-lo en els canvis produïts en les formes de vida moderna arran de la caiguda de l'Antic Règim, l'ascens de la burgesia i la revolució industrial. El subsegüent naixement de les grans ciutats comportà així mateix transformacions sociològiques radicals que subvertiren les inèrcies socials i, doncs, les manifestacions artístiques. Tal com recorda Jordi Julià, fou Baudelaire un dels autors que de manera més lúcida reflectí aquests canvis en el terreny poètic. Per a l'autor de *El pintor de la vida moderna* (1857), l'artista, metamorfosejat en dandi, ha de fondre's amb la multitud urbana per tal de captar-ne les múltiples irascions, però sols pot gaudir-ne gràcies a la disfressa i la màscara. Junt amb la presència tutelar de Baudelaire, Jordi Julià convoca la d'altres importants escriptors contemporanis. És el cas de Georg Simmel, que en l'article «Les grans urbs i la vida de l'esperit», escrit el 1903, aprofundeix en la idea que la personalitat moderna es pot explicar per la pressió a què aquesta es veu sotmesa en les grans metròpolis. La seua agressivitat i nerviosisme obliguen l'individu a racionalitzar més les seues relacions per tal de poder sobreviure-hi. Una altra figura adduïda en aquest capítol introductor, i que apareixerà recurrentment al llarg de tot el llibre —de fet, aforismes seus presideixen tots els capítols—, és la de Friedrich Nietzsche, que féu de la crítica a la modernitat i de la reivindicació de l'individualisme un dels temes centrals de la seua obra. La singularitat de l'individu, pedra angular de la tradició humanista, resta, doncs, amenaçada, i això provoca que el problema de la identitat es convertesca en una de les preocupacions principals de la modernitat i la postmodernitat. Una de les conseqüències és la deshumanització de l'art teoritzada per Ortega i Gasset, que apostava per la desrealització estilitzada com a model estètic. Fernando Pessoa també hi serà adduït com un dels més destacats pioners de la proteica naturalesa del jo modern. A la fi d'aquest capítol introductor, Jordi Julià concreta algunes de les problemàtiques de la poesia del nou-cents relacionades amb aquesta desintegració de la identitat tradicional: la connexió de lírica i drama, la imatge del poeta actor i dramaturg, l'ús del diàleg líric, la *capacitat negativa* —concep-

te encunyat per John Keats, que descriu la capacitat que havia de posseir el poeta de convertir-se en altres éssers—; la creació de personatges poètics, els monòlegs dramàtics, l'objectivació del subjecte i l'heteronímia. Totes aquestes qüestions seran desenvolupades en els capítols posteriors a través de l'estudi d'autors concrets.

El capítol segon s'anomena «La vaporització del jo (Entre Charles Baudelaire i Arthur Rimbaud)». El títol està extret d'una cita de la pàgina inicial del diari de Baudelaire, *Mon coeur mis à nu*, que al·ludeix al fet que tot és dins «la vaporització i la centralització del jo». El poeta postromàntic ha perdut la seua aurèola elitista de genialitat i ha passat a ésser un més entre la multitud, esdevenint així, tal com s'expressa en un dels textos de l'*Spleen de Paris*, un mestre en l'art de l'observació, del transvestiment i la màscara. En parlar d'aquesta vaporització del jo, Julià torna a invocar l'autoritat d'un dels pares de la filosofia de la sospita: Friedrich Nietzsche, que pels mateixos anys que Baudelaire —l'últim terç del segle XIX— afirmava que no hi ha res més indemostrable i incert que la subjectivitat de l'individu. No oblidem, tampoc, que aquests són els mateixos anys del naixement de la psicoanàlisi. Aquest caràcter difús i fragmentat del jo contemporani està en l'origen del naixement de la idea del poeta actor o impositor. En aquests anys, el jo poètic deixava a un costat la seua legitimació biogràfica i passava a convertir-se en una mera figura d'existència literària: O, com certificà Foucault uns anys després, en una «instància de lectura». L'autor triat per a aprofundir en tots aquests conceptes no serà altre que Arthur Rimbaud, la poesia del qual serà amplament analitzada. Julià hi observa el pas de la poesia subjectiva dels seus inicis a una altra de caire més objectiu. És aleshores, quan comptava sols amb disset anys, que escriu la famosa frase «Jo és un altre». A partir d'aleshores, tal com deixarà escrit en la cèlebre «Carta del vident», treballarà per a convertir-se en un *vident*, per tal «d'arribar a l'inconegut mitjançant un desajustament de *tots els sentits*». En aquesta carta, tal com observa Julià, es fa palès que «el jo racional i tradicional és sempre fals perquè s'ha basat en la identitat, però mitjançant l'alienació i amb la certesa que el jo sempre és un altre, el jo poètic ja és capaç de no veure persones ni identitats quan contempla el suburbi d'una gran ciutat, sinó que percep, directament, les carotes que representen i que no s'avenen amb la cara dels individus» (p. 63). Les darreres pàgines d'aquest capítol es dediquen a l'obra d'un altre eminent representant del dandisme: Oscar Wilde. Més en concret, a la seua famosa novel·la *El retrat de Dorian Grey*, en què es revela de nou l'artificiositat de la personalitat i la multiplicitat de vides que coexisteixen dintre d'un mateix jo.

El tercer capítol del llibre es titula «El teatré de la personalitat (Machado, Carner, Pessoa)», i continua aprofundint en la crisi de la idea del jo en la lírica contemporània, tot centrant-se ara en alguns dels més rellevants autors de la generació postsimbolista. La idea força que hi subjau és que, una vegada perduda l'aurèola de la genialitat, l'artista del nou-cents s'ha convertit en un personatge poètic, perdent pel camí la seua identitat, i el poema ha passat a ésser, així, una mera funció teatral on els diferents jos del poeta es manifesten. El primer dels autors a comparèixer davant la mirada crítica de Julià és Antonio Machado. A partir de *Campos de Castilla* (1912) apareix de manera recurrent la idea de la duplicació entre el jo social —aquell que parla— i el jo íntim, enigmàtic, que sols es revela en soledat. Aquest diàleg interior insinua una idea del jo com a personatge i, doncs, de teatralitat. Això s'explicita en alguns dels seus textos teòrics, com ara en els recollits en el volum *Los complementarios*: «Lo que se suele entender por personalidad no es sino el supuesto personaje que, a lo largo del tiempo, parece llevar la voz cantante.» Jordi Julià no presta massa atenció al desdoblament del poeta andalús en els seus heterònims, però sí que ho farà en l'espai que dedica a la figura de Fernando Pessoa, a qui qualifica, per l'ús conscienciat i sistemàtic de la despersonalització, com a primer poeta completament modern i, fins i tot, postmodern. En ell arriba a la seua òptima expressió «una de les línies principals de la poesia moderna, la del poeta hipòcrita, el poeta dramaturg» (p. 108). En projectar-se en els seus heterònims, el genial escriptor portugués abolí la grollera ficció de la unitat del jo. En aquest capítol es dedica també un petit espai a assenyalar com en algun poema del Josep Carner madur es manifesta la consciència del caràcter hipòcrita del poeta modern. Es tracta del sonet «Preservació», publicat en el volum *El veire encantat*, de 1933, inclòs després, amb alguna variació, al volum antològic *Poesia*, de 1957. Julià, com abans Pere Ballart, assenyala la possible influència de Baudelaire i el seu joc de màscares en aquest poema car-

nerià. Enmig del dilatat espai dedicat a Machado i Pessoa, l'estudi dedicat a Carner peca d'insuficient, i potser haguera sigut millor, estructuralment parlant, inserir-lo en la darrera part del llibre, dedicada a la lírica catalana, que tot seguit comentem.

«Del rostre a la màscara (identitat contemporània en la poesia catalana)», el capítol que clou el llibre, constitueix la seua aportació més original, en tant que Jordi Julià hi actua sobre un territori pràcticament verge, mentre que en els estudis anteriors abordava autors sobre els que ja existeix una abundant bibliografia. Aquest apartat es converteix, al capdavant, en una síntesi de la història de la poesia catalana del segle xx (del 1900 fins als anys seixanta) contemplada a través del prisma de la despersonalització del jo poètic. Es tracta, doncs, d'una ambiciosa proposta de literatura comparada que situa la lírica catalana contemporània dintre del marc de la lírica occidental esbossat als capítols anteriors. En la seua panoràmica, Julià demostra una enorme erudició sobre el tema, que abraça no sols els noms canònics —Miquel Costa i Llobera, Joan Maragall, Guerau de Liost, Josep Carner, Josep M. de Sagarra, Carles Riba, J. V. Foix, Pere Quart, Palau i Fabre, Màrius Torres, Joan Vinyoli o Salvador Espriu, per citar els més ressonants—, sinó també escriptors perifèrics com els valencians Francesc Almela i Bernat Artola o el mallorquí Josep M. Llompart. La lectura de conjunt resulta altament interessant en tant que obre nous camins interpretatius. Tanmateix, com és normal en una proposta tan globalitzadora com aquesta, hi ha autors en què l'aplicació del mètode analític triat resulta més eficaç que en altres, ja que les diferents estratègies de «vaporització del jo» estudiades en els capítols anteriors no sempre es manifesten en els autors de la literatura catalana de manera tan nítida com en els referents canònics de la literatura universal. Això obliga Jordi Julià a forçar, en alguns casos, les manifestacions particulars de la crisi de la identitat poètica. És el cas, per exemple, de Carles Riba i els seus jocs conceptuals sobre el tema de la consciència i l'aprehensió sensorial del món. En d'altres ocasions les hipòtesis de treball ens semblen arriscades, com ara en la interpretació que es fa del tema de la infantesa com a desdoblament del jo en Joan Fuster o J. M. Llompart. En aquest tractament distanciat del tema de la infància i en la introducció d'elements autobiogràfics en la poesia dels anys cinquanta, Julià vol veure una reacció contra el qüestionament de la unitat del jo dominant en la poesia de la primera meitat del segle xx. El mateix autor reconeix, a les conclusions finals del capítol, el caràcter paradoxal d'aquesta hipòtesi, i no podem sinó estar-hi d'acord, més encara si considerem els insuficients exemples adduïts. Ben cert que estem al davant d'un assaig, no d'una monografia acadèmica, i això legítima de manera més generosa les hipòtesis interpretatives. Siga com siga, trobem en el seguit de monografies que conformen aquest estudi troballes hermenèutiques magnífiques, com l'estudi dedicat a Guerau de Liost i el seu llibre *Somnis*, o el dedicat a la poesia de Mercè Rodoreda, basats tots dos en estudis anteriors del mateix Julià. Tot i l'ampla nòmina d'autors estudiats, hi trobem a faltar la presència de Joan Brossa, la poesia del qual potser haguera pogut donar també joc pel que fa al tema de l'emascarament del jo. Afegiríem, per últim, que a l'hora de rellegir aquest capítol hi hem trobat a faltar un índex de noms, que també haguérem agraït en la resta del volum.

Tot i aquestes consideracions, *Poesia i identitat* ens sembla una aportació molt rellevant, que molts pocs estudiosos actuals estarien en condicions d'escometre. S'hi han posat en joc uns coneixements enciclopèdics tant de la poesia occidental com de la catalana i una destresa analítica inqüestionables. L'estil, a més, tal com correspon a un text de pretensions assagístiques, resulta àgil, amè i entenedor. Amb aquest llibre Jordi Julià incorpora una baula més a la llarga cadena d'estudis que ja ens ha fornint sobre la poesia catalana contemporània. Esperem que aquesta cadena continue allargant-se amb moltes obres més.

P. S. Mentre escrivia aquesta ressenya acaba d'eixir a la llum un nou llibre de Jordi Julià, que guarda una evident relació amb el que acabem de comentar. Es tracta de *L'autor sense ombra. La figuració literària de l'escriptor entre els segles XIX i XX*. Tot i la seua publicació posterior, la seua escriptura sembla ser anterior al que acabem de comentar, en tant que va ser guardonat amb un premi d'assaig el 2015 —el de la Càtedra Josep Lluís Blasco, atorgat per la Universitat de València. Un altre indicatiu d'aquesta precedència és que apareix citat en la bibliografia de *Poesia i identitat*, precisament en la secció dedicada als *Somnis* de Guerau de Liost.

En aquest volum Jordi Julià indagà en una altra manifestació de la crisi postromànica del jo poètic: la profusió dels pseudònims. L'esquema del volum és semblant al de *Poesia i identitat*. Primer, un capítol que contextualitza la problemàtica de la despersonalització en l'àmbit europeu, on trobem moltes de les idees que ja hem exposat, i després l'exemplificació d'aquesta problemàtica en autors concrets de la literatura catalana contemporània. En aquest cas es tracta de representants de gèneres diferents: la narradora Víctor Català, el poeta Guerau de Liost i l'assagista Eugeni d'Ors. L'anàlisi de Julià hi torna a extraure interessants matisos hermenèutics. De la lectura conjunta dels dos volums, es dedueix una mena de teoria de la figuració literària de l'escriptor en la modernitat que té la virtut de reformular de manera original les aportacions anteriors sobre el tema. És una virtut eminentment assagística, sens dubte.

Joaquim ESPINÓS
Universitat d'Alacant

KLUMP, André / KRAMER, Johannes / WILLEMS, Aline (ed.) (2014): *Manuel des langues romanes*. Berlin / Boston: De Gruyter (Manuals of Romance Linguistics, 1), 755 p.

En el deixant d'altres dues grans obres enciclopèdiques i col·lectives que han ofert visions de conjunt sobre l'estat de la lingüística romànica i la història lingüística de la Romània entre finals del segle XX i principis del XXI (*Lexikon der Romanistischen Linguistik, LRL*, 1988-2005; *Romanische Sprachgeschichte, RSG*, 2003-2008), un nou projecte enciclopèdic i col·lectiu s'ha posat en marxa en la segona dècada del present segle. I el primer que ens crida l'atenció és que, a diferència dels dos anteriors, la llengua triada per al títol general no és l'alemany, la llengua de referència en la bicentenària tradició de la romanística, sinó l'anglès (*Manuals of Romance Linguistics; MRL*, en sigles), si bé la llengua triada per aquest primer volum de la col·lecció, que en preveu una cinquantena, és la *lingua franca* romànica dels romanistes, el francès. Així ho justifiquen en la presentació general (p. V-VI) els directors de la col·lecció, Günter Holtus (Lohra/Göttingen) i Fernando Sánchez Miret (Salamanca):

Les volumes sont rédigés en différentes langues —français, italien, espagnol, anglais, voire, exceptionnellement, portugais—, chacun d'entre eux étant intégralement rédigé dans une seule langue dont le choix dépend du thème concerné. L'anglais permet de donner une dimension internationale et interdisciplinaire aux thèmes qui sont d'un intérêt plus général, dépassant le cercle des études romanes *stricto sensu*. (V)

En aquesta introducció general, Holtus i Sánchez Miret anuncien dues gran parts temàtiques: sobre llengües i sobre subdisciplines, tradicionals o noves, de la lingüística romànica. Segueix la *Table de matières* (VII-X) del volum inicial, que conté 17 capítols (alguns, desglossats en subcapítols), distribuïts en sis blocs. La *Introduction* (p. 1-9), amb el 0 com a numeració, i amb la signatura dels tres curadors del volum (André Klump, Johannes Kramer i Aline Willems), dibuixa les línies generals de l'obra, ressegueix diversos manuals de referència en la història de la disciplina i argumenta la tria de llengües objecte d'estudi dins del present manual, tot esgrimint algun criteri que no ens acaba de fer el pes:

Si l'on examine le catalogue des langues romanes proposé par les principaux manuels, on peut choisir entre 16 idiomes romans (à l'exclusion des langues créoles) dans le *LRL* et neuf langues selon Georg Bossong^[1] [...]. Naturellement, on peut discuter de la notion de langue. Les rédacteurs du *LRL* ont peut-être été un peu trop libéraux dans l'attribution du titre de «langue» à quelques idiomes que certains activistes plutôt politiques que linguistiques ou culturels ont mis en avant. Pensons notamment au corse, variété italienne de provenance toscane [...], ou à l'asturien/léonais et à l'aragonais/na-

1. BOSSONG, Georg (2008): *Die romanischen Sprachen. Eine vergleichende Einführung*. Hamburg: Buske.